

Asia: VN/25888/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidätekö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi asiakkaalta pitäisi pyytää suostumus ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätkö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi teknisestä valvonnasta ei pitäisi säätää ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

**Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa?
Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen**

-

Pidätkö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi arviointivelvollisuudesta ei tulisi säätää.

-

**Pidätkö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-
auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?**

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää, miksi ei tulisi säätää ehdotetulla tavalla.

-

**Pidätkö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon
henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?**

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?

-

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää henkilöstötarvetta?

-

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

-

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

-

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

-

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiaan. Toimintaterapeuttiliitto edustaa toimintaterapeutteja ja toimintaterapia-alaa. Toimintaterapeutit työskentelevät laajasti eri sote-järjestelmän palveluissa, ja esimerkiksi ikääntyneiden palveluissa toimintaterapeutit tekevät

laaja-alaisesti ikääntyneiden toimintakyvyn arviointeja. Toimintaterapeuttien tekemien toimintakyvyn arviointien kautta tulevan tiedon perusteella tehdään päätöksiä muun muassa siitä, mitä palveluita asiakkaat saavat.

Yleisesti toteamme, että teknologian käyttö sote-palveluissa, sisältäen kuntoutuspalvelut, on kannatettavaa, mikäli se asiakkaan tilanne ja toimintakyky huomioiden on tarkoituksenmukaista ja mahdollista sekä asiakas on motivoitunut teknologian käyttämiseen. Keskeisenä huomiona lakiluonnoksesta toteamme, että siinä esitetyt teknologiaratkaisut ovat todella monitahoisia, eivätkä kaikki (kuten esim. puheen tunnistus kirjaamisessa) liity suoraan lausuttavaan asiaan. Teknologian käsitteen määrittely tulisi tehdä selkeämmäksi, jotta tiedetään mitä sillä tässä yhteydessä tarkoitetaan.

Palvelutarpeen arvioinnin tulisi kattaa ilman erillismainintaa palvelujen toteuttamismuodosta kaikki asiakkaan kannalta tarpeelliset palvelut, olivat ne sitten fyysisiä palveluita (kuten esim. asiakkaan kotiin tapahtuva fyysinen kotihoidon käynti) tai teknologiaan liittyvät palvelut (kuten esim. etäyhteyden kautta tapahtuva kotihoidon käynti). Palveluiden perustana pitää aina olla asiakkaan ajantasainen toimintakyky ja palveluntarve. Luonnoksessa perustellaan, että teknologiset palvelut täydentävät sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Kuitenkin samanaikaisesti esim. s. 75 todetaan, että ammattilainen voi vasten asiakkaan omaa näkemystä katsoa teknologisen ratkaisun soveltuvan asiakkaan palveluun eikä palvelun käyttöönotto vaadi asiakkaan suostumusta. Tämä asettaa teknologiset palvelut asemaan, jossa ne eivät mahdollisesti ole tasavertaiset muiden palveluiden kanssa vaan ne olisivatkin jollakin tapaa kuitenkin määräävässä asemassa suhteessa muihin palveluihin. Lisäksi on huomioitava, että lyhyessä arviointitilanteessa jonkin tietyn laitteen, kuten esimerkiksi lääkerobotin tai turvapuhelimen käyttö voi asiakkaalta onnistua ongelmitta. Arviointitilanteen arviosta huolimatta todellisuudessa näin ei välttämättä tapahdu esim. muistisairaiden kohdalla, kun toinen henkilö ei ole ohjaamassa toimintaa. Vaikka luonnoksessa mainitaan siitä, että arvio tulee perustua asiakkaan toimintakykyyn, silti epäselväksi jää miten arvio tässä määritellään - perustuuko se esimerkiksi pelkkään asiakkaan haastatteluun vai myös toimintakyvyn systemaattiseen havainnointiin kotiympäristössä.

Ikääntyneiden palveluiden laatusuosituksen lausunnossa (17.11.2023) olemme todenneet, että ” Esimerkiksi pelkästään etäyhteyden kautta tapahtuva ruokailun tarkistaminen voi muistisairaiden kohdalla aiheuttaa tilanteen, jossa muistisairas sanoo toistuvasti syöneensä mutta todellisuudessa ei ole syönyt. Nämä tilanteet vaativat ammattilaiselta vahvaa ammattiosaamista sekä ammatillista harkintaa, joka tulee huomioida palveluita järjestettäessä.” Tähän huomioon viitaten on hyvä, että lakiluonnoksessa puhutaan jatkuvasta palvelutarpeen arviosta. Kuitenkin oletama, että kotihoidon fyysisiä käyntejä voitaisiin esimerkiksi osittain korvata riittävän ravitsemuksen varmistamiseksi, ei ole mielestämme esimerkiksi muistisairaiden osalta kaikilta osin realistinen. Lisäksi tulee huomioida, että vaikka työntekijöiltä säästyisi etäpalveluissa matka-aika, työntekijöiden kognitiivinen kuormitus voi kasvaa etäpalveluissa. Käynnillä toteutuva suora asiakastyö vie itsessään saman verran aikaa toteutti sen fyysisenä käyntinä tai etäkäyntinä (esim. ruokailun seurantaan liittyen) ja käyntiin liittyvät kirjaukset kuuluvat kaikkeen työhön. Erilaisissa etäyhteydellä tarjottavissa palveluissa on myös erilaisia erityispiirteitä riippuen esimerkiksi siitä, onko yhteys reaaliaikainen vai ajasta riippumaton. Lisäksi tulee huomioida, että etäkäynnillä asiakkaan kokonaisvaltainen toimintakyvyn ja voimien havainnointi ei ole mahdollista samalla tavoin kuin fyysisellä kotikäynnillä.

Asiakasprosessin aikana arvioidaan asiakkaan yksilöllistä toimintakykyä ja palvelutarvetta ja tämän pitäisi automaattisesti kattaa arvion siitä, mikä on asiakkaan tilanteen kannalta hänelle sopivin

ratkaisu tuottaa palvelua. Keskeistä prosessissa on asiakaslähtöisyys ja se, että ammattilaisten osaaminen suhteessa tarjottaviin palveluihin ja erilaisiin teknologisiin ratkaisuihin on ajantasaista. Velvoite teknologian käytön arvioimiseen ei automaattisesti takaa sitä, että ammattilaisilla olisi todellista osaamista tarjota asiakkaille sujuvia ja tarkoituksenmukaisia palveluita, vaan tämä tulee organisaatioissa varmistaa jatkuvan oppimisen keinoin.

Emme näe kannatettavana, että lain turvin yhtä tapaa tuottaa palvelut korostettaisiin. Teknologian arkipäiväistyttyä sen käyttö nivoutuu esimerkiksi kuntoutusprosesseihin siten, ettei sitä ole mielekästä lainsäädännössä erottaa omaksi kokonaisuudekseen. Luonnoksessa myöskään ei ole esitetty riittäviä perusteita sille, miksi palvelua suunniteltaessa tulisi erikseen perustella se, mikäli teknologiaa ei käytetä. Yhdenvertaisuuden ja asiakasturvallisuuden näkökulmasta keskeistä on, että kaikki asiakkaan palveluihin liittyvät päätökset tulee perustella – ei pelkästään teknologian käyttö tai sen käyttämättä jättäminen. Teknologian tulee olla osa arviointikokonaisuutta, mutta lain velvoite siihen tuntuu epäsuhtaiselta suhteessa muihin palveluihin. Näemme tässä riskinä, että teknologian rooli palveluissa ylikorostuu ja sitä hyödynnetään myös tilanteissa, joissa se ei asiakkaan kannalta ole tarkoituksenmukaista.

Suostumuksen kysyminen palveluihin

Tekstikohdassa korostetaan asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. Haluamme nostaa esille, että toteutuuko itsemääräämisoikeus aidosti, jollei suostumusta kysytä etenkin peilaten sitä s. 75 kirjaukseen ammattilaisen arviosta. Tällä hetkellä asiakkaan suostumusta kuitenkin kysytään hyvin moneen asiaan kuten esimerkiksi kotihoidon aloitukseen tai käyntien jatkamiseen. Tälläkin hetkellä jäsenistömme työarjesta tulevien näkemysten mukaan esimerkiksi moni muistisairas vastustaa ulkopuolista apua, vaikka sitä tarvitsisi. Toisaalta asiakkaan oman vastustuksen vuoksi apuja ei usein aloiteta tai jos ne aloitetaan, ne myös lopetetaan nopeasti vaihtuvien ja asiakasta huonosti tuntevien tahojen toimesta. Vaikuttaa siltä, että tämän kohdan myötä mahdollistuisi kaksi eri toimintatapaa asiakkaan ilmaisemalle suostumukselle fyysisten ja teknologisten palveluiden välillä. Toisaalta ammattilainen asetetaan tässä myös vaikeaan valintatilanteeseen: jos ammattilainen näkee mahdollisuuden käyttää teknologiaa ja organisaatio ohjaa vahvasti sen käyttämiseen, mutta asiakas sitä vastustaa, niin kumpi valitaan. Tämä lisää työn tuottamaa henkistä kuormaa ja eettisiä ristiriitoja. Näkemyksemme mukaan teknologisia palveluita ei voi aloittaa ilman asiakkaalta selkeästi kysyttyä ja varmistettua suostumusta.

Lopuksi

Yleisenä huomiona kokonaisuudesta nostamme esille huolen siitä, että yksittäisillä ratkaisuilla kuten tässä tapauksessa teknologialla, haetaan taloudellisia säästöjä palveluiden käyttäjien toimintakyvyn ja henkilöstövähennysten kustannuksella. Ikääntyneiden ja vammaisten palveluissa palveluiden käyttäjillä on lukuisia erilaisia palvelutarpeita sekä toimintakyvyn osalta monenlaisia muutoksia. Tällä hetkellä esimerkiksi kotihoidon palveluihin pääsemiseksi toimintakyvyn muutoksien tarvitsee olla varsin merkittäviä. Luonnoksen s. 62 todetaankin, että ympärivuorokautisen hoidon piirissä olevien asiakkaiden kohdalla aikaa tarvitaan henkilöstöltä enemmän kognitiivisten vaikeuksien lisääntymisen vuoksi. Tästä johtuen teknologian käyttö ja sen tuoma apu muun muassa henkilöstöresurssin suhteen ei vaikuta olevan kaikilta osin realistista. Lisäksi esimerkiksi erilaisia etäpalveluita tarjottaessa tulee huomioida se, että miten palvelut vaikuttavat ihmisen kokonaisvaltaiseen toimintakykyyn. Esimerkiksi s. 65 vaikutusten arvioinnissa esille nostettu päivätoiminta etäpalveluna vaikuttaa todennäköisesti ikääntyneen toimintakykyyn lopulta sitä heikentävästi, koska arjesta jää kodin ulkopuolinen liikkuminen ja kasvokkainen tapaaminen pois. Kun teknologian käyttöä

harkitaan, tulisi asiaa tarkastella kokonaisvaltaisesti toimintakyvyn näkökulmasta eikä vain palvelunjärjestäjän ja yhteiskunnan säästöjen näkökulmasta.

Wikman Kirsi
Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry